

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»**

Кафедра практичної психології та інклюзивної освіти

ПРОГРАМА

**підвищення кваліфікації вчителів-логопедів ЗДО, закладів загальної
середньої освіти, завідувачів логопедичних пунктів, фахівців
(консультантів) ІРЦ та логопедів закладів охорони здоров'я**

**«ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ ІЗ
РИНОЛАЛІЄЮ»**

Освітня програма підвищення кваліфікації розглянута і рекомендована до
перезатвердження на засіданні кафедри практичної психології та інклюзивної
освіти

(протокол № 5 від 26.05.2026 р.)

Завідувачка кафедри

Галина ВАРХОЛИК

Львів – 2026

Розробник: старший викладач кафедри практичної психології та інклюзивної
освіти Куровець Т.І.

Напрямок підвищення кваліфікації: Особливості впровадження нових
корекційних технологій та реалізація педагогічної підтримки учнів з особливими
освітніми потребами на рівні дошкільної та базової середньої освіти.

Розроблено на основі типової програми: Типова програма «Особливості корекційно — розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами з урахуванням категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів)» (наказ МОН України від 05. 02. 2026 № 187)

Термін дії програми: з 2026 до 2030 року

Рецензенти:

Танчин І.З., кандидат історичних наук, заступник директора з науково-педагогічної роботи ЛОППО. Ел. адреса itanchyn@ukr.net

Єфімова С.М., старший викладач кафедри практичної психології та інклюзивної освіти. Ел. адреса efimovas@ukr.net

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми У сучасних умовах реформування системи загальної середньої освіти, оновлення державних стандартів освіти й підходів до впровадження інклюзивного навчання особливої актуальності набуває потреба в підвищенні професійної компетентності педагогічних працівників щодо

організації корекційно-розвиткової роботи з учнями з особливими освітніми потребами з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів). Реалізація корекційно-розвиткового складника освітнього процесу учнів з особливими освітніми потребами є невід'ємною частиною забезпечення їхнього права на якісне, доступне та інклюзивне навчання. Ефективна реалізація корекційно-розвиткової роботи передбачає узгоджену діяльність різнопрофільних фахівців - вчителів-дефектологів, вчителів-логопедів, практичних психологів, педагогів закладів загальної середньої освіти, а також тісну взаємодію з фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів і батьками (законними представниками) дітей. Це зумовлює необхідність системного оновлення змісту підвищення кваліфікації вчителів-дефектологів і вчителів - логопедів на засадах міждисциплінарного, дитиноцентрованого та компетентнісного підходів. Типова програма підвищення кваліфікації вчителів-дефектологів та вчителів-логопедів які в закладах загальної середньої освіти провадять корекційно-розвиткову роботу з учнями з особливими освітніми потребами (далі - ООП) з урахуванням категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) (далі - Типова програма), розроблена з урахуванням засад державної політики в галузі середньої освіти, вимог чинного законодавства, а саме: законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», постанови Кабінету Міністрів України (далі - КМУ) від 30.09.2020 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» (зі змінами), професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) від 29.08.2024 № 1225, Методичних рекомендацій щодо розроблення типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників, затверджених наказом МОН від 13.10.2025 № 1349.

Цільова група: вчителі-дефектологи та вчителі-логопеди закладів загальної середньої освіти, які надають корекційно-розвиткові послуги учням з особливими освітніми потребами.

Обсяг (тривалість): 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Особливості реалізації програми: зміст Типової програми адаптується суб'єктами підвищення кваліфікації відповідно до категорії цільової групи (вчителі-логопеди, вчителі-дефектологи, які провадять корекційно-розвиткову роботу з учнями з ООП, зумовленими фізичними, психічними,

Форма підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна)

Мета підвищення кваліфікації: розвиток та вдосконалення професійних компетентностей вчителів-дефектологів та вчителів-логопедів, які в закладах З загальної середньої освіти провадять корекційно-розвиткову роботу з учнями з ООП з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів).

Завдання підвищення кваліфікації:

розширити та поглибити знання щодо організації корекційно-розвиткової роботи з учнями з ООП з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів) у закладах загальної середньої освіти (другий цикл базової середньої освіти) відповідно до державної політики та нормативно-правових актів;

сприяти розвитку професійних умінь планування корекційно-розвиткової роботи з учнями з ООП з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів) відповідно до індивідуальної програми розвитку та вимог Державного стандарту базової середньої освіти;

удосконалити практичні навички створення безпечного, здорового, інклюзивного та/або спеціального освітнього середовища, добору та застосування адаптацій та/або модифікацій змісту корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб здобувачів освіти;

ознайомити із сучасними методиками й технологіями корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб здобувачів освіти; підвищити здатність до аналізу ефективності корекційно-розвиткової роботи, її результатів;

сприяти професійному зростанню педагогів, підвищенню їхньої готовності до роботи з учнями з ООП в умовах реформування базової середньої освіти.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться:

A1. Інформаційно — цифрова компетентність:

через здатність вільно орієнтуватись у інформаційно — цифровому просторі, застосовувати для корекційно — розвиткових занять матеріали з інформаційно — цифрових джерел.

Б.1. Психологічна, через здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів, ефективно взаємодіяти з іншими людьми, батьками, налагоджувати ефективну міжособистісну комунікацію, спілкуватись з представниками інших професійних груп різного рівня, використовувати стратегії роботи з учнями

Б.2. Емоційно-етична, через здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості, формулювати результати дослідження в наукових термінах і поняттях, прийнятих у дефектології, дотримуватись принципів доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності. Конструктивно спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня в галузі медицини, освіти, психології, налагоджувати ефективну міжособистісну комунікацію.

Б3. Компетентність педагогічного партнерства:

через здатність спілкування з іншими членами команди надання корекції для визначення та уточнення шляхів корекційної роботи

В.1. Інклюзивна, через здатність створювати умови, що забезпечують ефективність проведеної роботи; забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного з урахуванням тяжкості мовленнєвого порушення, психологічного стану дитини, індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

В.2. Здоров'язбережувальна, через здатність організовувати безпечне корекційне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу; здійснювати профілактично-просвітницьку роботу з учнями та іншими учасниками освітнього процесу щодо дітей з особливими освітніми потребами; зберігати особисте, фізичне та психічне здоров'я під час професійної діяльності.

Д1. Здатність до навчання впродовж життя:

через здатність визначати форми навчання з урахуванням здобутих раніше знань та умінь, вільно орієнтуватись у сучасних матеріалах та методиках, необхідних для підвищення кваліфікації

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

- за результатами навчання за Типовою програмою слухачі набудуть необхідних знань, сформують / удосконалять здатності щодо:
- організації корекційно-розвиткової роботи з учнями з ООП з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів) у закладах загальної середньої освіти (другий цикл базової середньої освіти) відповідно до державної політики та нормативно-правових актів;
- методів планування корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) учнів з ООП відповідно до індивідуальної програми розвитку та вимог Державного стандарту базової середньої освіти;
- створення безпечного, здорового, інклюзивного та/або спеціального освітнього середовища, добору та застосування адаптацій та/або модифікацій змісту корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб здобувачів освіти, застосування сучасних методик і технологій корекційно-розвиткової роботи з урахуванням категорії (типу) особливих освітніх потреб здобувачів освіти;
- аналізу ефективності корекційно-розвиткової роботи, її результатів;
- професійного зростання, готовності до роботи з учнями з ООП в умовах реформування базової середньої освіти.

Знання й розуміння:

- сутності та принципів діяльнісного підходу в навчанні та інструменти його реалізації для корекційного навчання учнів з порушенням мовлення;

Уміння:

- аналізувати дані анамнезу та приймати професійно обґрунтовані плани корекційної роботи

- організовувати педагогічну корекційну діяльність на засадах сучасних підходів до корекційного навчання учнів з мовленнєвими порушеннями;

Диспозиції (цінності, ставлення):

демонструвати поважне та толерантне ставлення до індивідуальних особливостей та переживань учасників корекційного процесу;

- усвідомлювати важливість професійного саморозвитку, саморефлексії та емоційного самозбереження;

- готовність застосовувати сучасні підходи до корекційного навчання учнів з ООП;

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

контроль за знаннями слухачів проводиться послідовно й систематично: на практичних заняттях, індивідуальне та фронтальне опитування.

оцінювання результатів підвищення кваліфікації здійснюється шляхом підсумкового тестування (бальна система) та вербального оцінювання виконання практичних завдань.

на етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест з 20 питань. Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, — 20 балів. Прохідний бал — 12. Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат.

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат встановленого зразка

Вартість: 650 грн

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, спрямованою на формування професійних компетентностей педагогічних працівників у сфері корекційного навчання.

Особливістю є практико - орієнтований характер навчання, що передбачає активну участь слухачів у моделюванні освітніх ситуацій, розробленні індивідуальних програм розвитку, доборі адаптацій і модифікацій навчального матеріалу для учнів з мовленнєвими порушеннями.

Підсумкові заходи: виконання та захист підсумкового практичного завдання і складання підсумкового тестування.

Самостійна робота передбачає опрацювання навчальних матеріалів та створення індивідуальної програми розвитку для учнів відповідно до їх труднощів. До завдання має бути додано приклади адаптацій чи модифікацій тем за вибором. Здійснюється самостійна робота в позанавчальний час та оцінюється

відповідно до якості виконання практичних завдань, активності опрацювання матеріалів та результатів підсумкового тестування.

Зміст програми складається з 2 модулів та 5 взаємопов'язаних тем. На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест з 20 питань.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає: 30 год, з них: 9 — лекційні заняття, 18 год — практична робота, 2 год — самостійна робота, 1 год — контрольні заходи.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
Модуль 1. Підготовча робота для формування розуміння особливостей мовленнєвого розвитку з ринолалією					
Тема 1.1 Основні принципи і напрями корекційної роботи з подолання ринолалії	2	2			4
Тема 1.2. Вплив вроджених незрощень губи і піднебіння на соматичний та психічний розвиток дитини		4			4
<i>Разом за модулем</i>	2	6			8
Модуль 2 Обстеження дитини з вродженим незрощенням губи та піднебіння. Визначення шляхів корекційної логопедичної роботи.					
Тема 2.1. Логопедичне обстеження дитини з ВНГП, ефективність логопедичної	3	4			7

<i>корекції за раннього хірургічного відновлення піднебіння</i>					
<i>Тема 2.2. Методологія корекційної роботи з дітьми з вродженим незрощенням губи та піднебіння</i>	4	2			6
<i>Тема. 2.3. Індивідуальна програма корекційної роботи з дитиною із ВНГП</i>		6			6
<i>Разом за модулем</i>	7	12			19
<i>Підсумкові заходи</i>			2	1	
<i>Усього</i>	9	18	2	1	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Підготовча робота для формування розуміння особливостей мовленнєвого розвитку дітей з ринолалією

Тема 1.1. Основні принципи і напрями корекційної роботи з подолання ринолалії з подолання ринолалії.

Основними принципами і напрямками корекційної роботи (після ретельного аналізу методів та прийомів) будуть: урахування анатомо — функціональної збереженості артикуляційних органів з метою формування артикуляційних укладів заново; спираючись на збережені аналізатори і їхні функції; використання фізіологічного дихання з метою перевиховання його у мовленнєве; використання фізіологічної взаємозалежності і взаємодії м'язових груп в роботі з розвитку артикуляційного праксису; забезпечення систематичності і паралельності логопедичної і психокорекційної роботи.

Тема 1.2. Вплив вроджених незрощень губи і піднебіння на соматичний та психічний розвиток дитини

Характеристика етіологічних чинників виникнення природжених вад обличчя.

Особливості формування вищих психічних функцій дитини з вродженим незрощенням губи та піднебіння та вплив анатомічної вади на процес становлення особистості.

Важливість ретельного збору анамнезу для проведення логопедичного оцінювання дитини з ринолалією;

Проведення комплексного логопедичного обстеження дітей із ринолалією на засадах, які базуються на клінічних дослідженнях та на знанні механізму голосоутворення в разі ринолалії.

МОДУЛЬ 2. Обстеження дитини із вродженим незрощенням губи та піднебіння. Визначення шляхів корекційної логопедичної роботи.

Тема 2.1. Логопедичне обстеження дитини з ВНГП. ефективність логопедичної корекції за раннього хірургічного відновлення піднебіння

Вплив патологічних особливостей будови і діяльності мовленнєвого апарату на численні відхилення як у розвитку звуковимови, так і інших структурних компонентів мовленнєвої діяльності.

Доопераційна робота логопеда з дитиною із ВНГП як база для успішної корекційної роботи у післяопераційний період.

Основні етапи логопедичного обстеження: підготовку, налагодження співпраці, оцінка всіх сфер мовленнєвого розвитку, фіксація даних, підбір цілей для роботи

Тема 2.2. Методологія корекційної роботи з дітьми з вродженим незрощенням губи та піднебіння піднебіння.

Сучасні методики корекції розладів голосу в разі ринолалії І. Єрмакової та А. Іпполітової.

Врахування стану сформованості фонетичної, лексико -граматичної та просодичної сторін мовлення для визначення основних завдань логокорекційного впливу на дитину з ринолалією.

Патологічного положення язика в порожнині рота порушує мовлення більше, ніж недостатність піднебінно — глоткового змикання: основні вправи.

Етапи роботи над подовженим діафрагмально — реберним видихом. Вправи з усунення назалізації.

Тема 2.3. Індивідуальна програма корекційної роботи з дитиною із ВНГП.

Аналіз зразків індивідуальних програм корекції .

Опора на висновок інклюзивно-ресурсного центру. Координація та відповідальність за реалізацію програми. Забезпечення необхідних умов для її впровадження та обов'язкова участь батьків у процесі корекційної роботи.

Розроблення індивідуальних програм корекційної роботи для дітей із ринолалією різного віку та різного ступеня патології.

3. 1. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Дайте визначення ринолалії як самостійної мовленнєвої вади.
2. Які відомості необхідно отримати під час збору анамнестичних даних?
3. Назвіть причини природженої та набутої відкритої ринолалії.
4. Як виявити наявність сумбукозної щілини твердого або м'якого піднебіння?
5. Опишіть схему обстеження артикуляційного апарату.
6. Чи порушується у дітей із природним незрощенням губи та піднебіння голосова функція, просодична сторона мовлення? Обґрунтуйте відповіді.
7. Назвіть первинні порушення в структурі мовленнєвого дефекту при ринолалії.
8. Чи впливають ранні строки хірургічного відновлення губи та піднебіння на зміст корекційно – педагогічної роботи? Чому?
9. Назвіть вторинні порушення в структурі мовленнєвого дефекту при ринолалії.
10. У чому полягають завдання логопедичної роботи у доопераційний період?
11. У чому полягають завдання логопедичної роботи у післяопераційний період?
12. Чи доцільно використовувати у логопедичній роботі дихальну гімнастику О.Н. Стрельнікової
13. Наведіть кілька вправ для активізації м'якого піднебіння, піднебінно — глоткового змикання
14. Наведіть кілька вправ для вироблення направленою повітряного струменю.
15. Наведіть кілька вправ для. Постановки голосу у головному регістрі.

16. Який ефект від смоктання цукерки типу «Чупа – чупс»?

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення:

2. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова КМУ від 12.07.2017 № 545. URL:

3. Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти: наказ МОН від 23.04.2018 № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text> (дата звернення: 08.01.2026).

4. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр : постанова КМУ від 06.03.2019 № 221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-D0%BF#Text> (дата звернення:

5. Про затвердження Порядку утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти: наказ МОН від 22.08.2024 № 1182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-24#Text> (дата звернення: 09.01.2026).

6. Про внесення змін до Державного стандарту базової середньої освіти: постанова КМУ від 30.08.2022 № 972. URL:

7. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: постанова КМУ від 30.09.2020 № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-D0%BF#Text> (дата звернення:

8. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти постанова КМУ від 15.09.2021 № 957. URL:

9. Про затвердження типової освітньої програми для 5-10 (11) класів спеціальних закладів середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами: наказ МОН від 07.12.2021 № 1317. URL:

ennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-10-11-klasiv-specialnih-zakladiv-serednoyi-osviti-dlya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami (дата звернення:

10. Про внесення змін до Примірного положення про команду психологопедагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ МОН від 29.05.2025 № osvitimypotrebamy-v-zakladi-zahalnoi-serednoi-ta-doshkilnoi-osvity (дата звернення: 06.01.2026).

Основна література

1. Бобренко І. В. Програма з корекційно-розвиткової роботи для 5-10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку «Лікувальна фізична культура». Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733127> (дата звернення: 06.01.2026).

2. Гаман Л. М., Чеботарьова О. В. Програма з корекційно-розвиткової роботи для 5-10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату «Корекція розвитку (розвиток 10 художньо-естетичної діяльності)». Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2022. URL: https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/korekciini_programy/korekcziyarozvitku-rozvitok-xudozhno-estetichnoyi-diyalnosti-5-10-dczp.doc (дата звернення: 06.01.2026).

3. Дубиніна Є.А. Методики до — та післяопераційного логопедичного навчання дітей із вродженими незрощеннями піднебіння //Дефектологія. — 1999. - № 2.

4. Єгорова Г. А. Програма з корекційно-розвиткової роботи для 5-10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату «Корекція розвитку (корекція емоційно-вольової сфери)». Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733326> (дата звернення: 06.01.2026). І.А. Колкер, В.Є.Михайленко, І.П.Шмакова. – Одеса: ПЛАСКЕ ЗАО,

5. Конопляста С.Ю. Вроджені щілини піднебіння та їх вплив на психофізичний розвиток дитини //Педагога та методики спеціальні: зб. Наук. ст. НПУ ім. М.П. Драгоманова. К.: Вид — во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001.- Вип. 1. — 193с.

6. Крисяк Р. Б., Чеботарьова О. В. Програма з корекційно-розвиткової роботи для 5-10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату «Корекція розвитку (арткорекція засобами нетрадиційних видів занять)». Інститут спеціальної педагогіки і

психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733322> (дата звернення: 06.01.2026)

7. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: Дидактичний матеріал.- К.: Літера ЛТД, 2003.

8. Пахомова Н. Г. Діагностика мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання у школі: навчально – методичний посібник / Пахомова Н.Г. – Вид. 2 – ге, доповн. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009.

9. Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році: лист МОН від 26.08.2025 № 1/17666-25. URL: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2/list-mon-26082025-117666-25-rekomendatsiyi.pdf> (дата звернення: 07.01.2026).

10. Про методичні рекомендації щодо запровадження безбар'єрності освітніх послуг у закладах дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти: лист МОН від 04.09.2024 № 6/688-24. URL: [objects/mon/uploads/public/66d/850/0f5/66d8500f5d232894940546.pdf](https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/uploads/public/66d/850/0f5/66d8500f5d232894940546.pdf) (дата звернення: 07.01.2026).

11. Савченко М.А. «Вчимося говорити і читати» В-тво «Перун» м. Київ 1998.

12. Сєдих Н. О. Вчимося писати й говорити правильно. Поради логопеда. Х.: Вид. група «Основа», 2007. — (Серія: « Логопеду початкової школи»).

13. Соботович Є. Ф. порушення мовного розвитку та шляхи їх корекції: Навчально-методичний посібник- К., ІСДО, 1995.

14. Спеціальна педагогіка: Понятійно – термінологічний словник / За редакцією академіка В.І. Бондаря. – Луганськ: Альма – матер, 2003.

15. Тарасун В. В. Концепція державного стандарту освіти учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку //Дефектологія. — 2000. - № 2. — С. 2 — 10

16. Фоніатрія і фонопедія /Дмитриєв Л.Б., Телеляєва Л.М., Таптапова С.Л., Єрмакова І.І. – К.Медицина, 1990.

17. Хайдарова О. С., Блеч Г. О. Програма з корекційно-розвиткової роботи для 5-9 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку помірного ступеня «Розвиток мовлення». Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733315> (дата звернення:

18. Хрестоматія з логопедії. Навчальний посібник/ Шеремет М.К., Мартиненко І. В. – К.: КНТ. 2006.

19. Харьков Л.В., Яковенко Л.М. Проблемы годування дітей з вродженими незрощеннями губи та піднебіння// Новини стоматології. — 2000. - №3. — С. 8 — 11.

20. Чеботарьова О. В., Остапенко Л. І., Тарновська Л. І. Програма з корекційно-розвиткової роботи для 5-10 класів спеціальних закладів загальної 11 середньої освіти для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку «Соціально-

побутове орієнтування». Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2022. URL: lib.iitta.gov.ua/733317 (дата звернення: 08.01.2026).

21. Чеботарьова О. В., Моганова Н. А., Топчій Н. Г. Програма з корекційно-розвиткової роботи для 5-10 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату «Корекція розвитку» (базова). Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2022. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733318> (дата звернення:

22. Шеремет М.К. Логопедія: підручник для студентів дефектол. фак.пед. вузів /Під ред. М .К. Шеремет. Слово, 2010.

23. Шеремет М.К. Сучасні підходи до подолання порушення звуковимови // Педагогіка та методика спеціальні: Зб. наук. ст. НПУ ім. М. П. Драгоманова. — К., 2001. — Вип. 1. — С. 87 - 93

24. Шеремет М. К., Сергєєва І.В. Формування усного зв'язного висловлювання у дітей із фонетико — фонематичним недорозвиненням мовлення // Педагогіка та методика спеціальні: Зб. наук. ст. НПУ ім. М.П. Драгоманова. — К., 2001. — Вип. 2. — С. 100 — 106

Додаткова література

1 Каталог надання грифів навчальній літературі та навчальним ІМЗО. Корекційна та інклюзивна освіта. програмам звернення: 08.01.2026). URL:

2. Каталог надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам УІРО. Спеціальна освіта. (дата звернення:

3. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку / навчально-методичний посібник / Чеботарьова О. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Мякушко О. І., Сухіна І. В., Трикоз С. В. За наук. ред. О. В. Чеботарьової, О. І. Мякушко. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 С. URL: <https://lib.jitta.gov.ua/id/eprint/725704/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9A%D0%A0%D0%A2-2020.pdf> (дата звернення: 09.01.2026).

4. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі / авт. кол.: Прохоренко Л. І., Ярмола Н. А., Набоченко О. О. [та ін.]. Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН

України. Київ, 2021. 200 с. URL:
https://ispukr.org.ua/?page_id=8429#.YvOzGnZBZIV (дата звернення: 06.01.2026).